

A gazdasági erdők jelentősége a Dél-Kiskunságon

V Á N L Á S Z L Ó erdőművelési csoportvezető, Kecskemét

A délkiskunsági homokterületeken lévő erdők jelentősége — akár gazdasági, akár pionír erdők legyenek is — nem merül ki fatömeghozzamukkal. Az egészségügyi, mezőgazdasági, talajvédelmi és egyéb vonatkozású jelentőségük mérése azonban nem olyan egyszerű, mint a mennyiségekkel könnyen kifejezhető fahozamuk. Ha a fatömeget vesszük vizsgálataink mértékéül, kétségtelenül a gazdasági erdők felé terelődik a figyelmünk. Alábbiakban röviden a gazdasági erdők jelentőségét nézzük meg a mi körülményeink között.

Az ERTI előző évben megkezdett termőhelyfeltáró munkáját a Kiskunsági Erdőgazdaság területén ez évben is folytatta. Ennek a munkának folyamán vetette fel dr. Babos Imre azt a kérdést, hogy a számunkra olyan fontos gazdasági erdőket hogyan tudnánk a pionírerdőktől elhatárolni.

A Dél-Kiskunság területének több mint kétharmadán az állami tulajdonba vételig nem folyt erdőgazdálkodás. Szétszórtan álló nyárböhcök, jobb esetben facsoportok tarkították a galagonya bokrok közti buckavilágot. Legelőként tartották nyilván és legelőnek használták tulajdonosaik, pedig lényegüket a helyi elnevezésük, a „járás“ szó fejezi ki legjobban. Nem legett azokon a jászág, inkább csak járt. A járatásnak lett a következménye, hogy az őshonos nyárok sarjait is lerágatták, a terület elkopárosodott. A foltokban megmaradt nyárok a galagonya védelmének köszönhetik létüket és ott található, ahol a termőhelyi adottságok legjobban biztosították a megmaradásukat. A homokformák közül főleg a teknők, barkánok, arénák azok, amelyek legrégebb ideje állománnyal borítottak voltak. Állományaik túljutottak a pionír állapoton, a megőrzött humuszréteg folytán talajukban is megjavultak és ma erdőt képeznek. Területegységre vonatkozó összes fatömegük számottevő, de legtöbb esetben minőségben alatta van az adott körülmények között lehetséges minőségi fatömegnek.

Ezek a területek azt a feladatot róják az erdőművelőre, hogy minőségi állomány-nevelést végezzen. Az ott lévő elvénült sarjak helyébe magtermő állományról származó minőségi csemetéket ültessen, ezen felül az adottságokhoz mérten igényesebb és értékesebb vendégfafajokat is vigyen az állományba. Ez nem könnyű feladat. Az ilyen gazdasági erdőterületek sok esetben vágásra nem érett állománnyal borítottak, cserjeszintjük szinte áthatolhatatlan sűrűségű. Mérlegelnünk kell ilyenkor, hogy a törzsfejlődés tekintetében sok eredményt nem ígérő fiatalabb állományt érdemes-e tovább fenntartani, vagy sem. Letermelve kiesik az állomány további növedéke. Ez azonban nagyrészt csak tűzifa lenne, ami a termőhelyi adottságok oldaláról nézve nem jelent gazdaságos kihasználást, tehát nem indokolja a jelenlegi állományok fenntartását. Felmerülhet a munka nehézsége is. A területen lévő állomány- és cserjeszint felszámolása nem könnyű. A terület kigyökerezése után is feltétlen erős sarjazással kell számolnunk. Ez veszélyezteti a nagy-gödörös telepítendő minőségi szürkenyár csemetéket és az állomány értékének növelésére behozott vendégfafajokat. Csak gondos ápolással és az ültetett egyedek érdekében végzett tisztítási munkával lehet biztosítani ezek megmaradását, fejlődését. Az ilyen területen végzett munka több gondot és költséget igényel, mint a síkfekvésű és tiszta telepítésű területek munkája egyebütt. Ha azonban nem ilyen módon újítjuk fel ezeket a legjobb termőhelyeket, ha-

nem a kivénhedt, rossz törzset adó sarjakkól nevelünk rajtuk állományt, akkor megtakarítottuk ugyan a fáradságot, de elvesztettük a homokbucák legértékesebb állományait. Ma ezek a legalkalmasabb területek gazdasági erdők létesítésére.

A délkiskúnsági homokterületek alig néhány százaléka ilyen. Nyilvánvaló tehát, hogy már csak ezért is különös gondot kell rájuk fordítani. Elhanyagolt, ősállapotú állományok környezetüktől elütő volta hívta fel a kutatók figyelmét a termőhelyi lehetőségekre.

A Balotaszállás határában lévő Gönczi erdő egyik dombtípusú állománya pl. páratlan a környéken. Az alig néhány méter magas, 20 m át-

A balotaszállási szürkenyárak

mérőjű dombon 48 db, 60 éves szürkenyár szorongott. Magasságuk 26 méter, átlagos mellmagassági átmérőjük 44 cm. Ennek a csoportnak a fatömege 109 m³, és a kitermelt 18 db törzs tapasztalata szerint az iparifa kihozatali százaléka alig 24%. Az 1 ha-ra átszámított fatömege — még ha a korona vetületére vonatkoztatjuk is — messze túlszárnyalja a környékbeli állományokéit. Ez a csoport a homoki dombtípusú szürkenyár állomány legjellemzőbb formája. A talajvízközelségű, laposabb formájú bucskavidéken, főleg az Eresztő és Bodoglár határrészeken a gazdasági erdőterületek formája ez a dombtípus.

Fehértó, Debeák-Szarkás, Felsőkistelek és a többi határrészek már inkább terézhalmi típusú homokformákból állanak, az ilyen területeken inkább a teknő, barkán vagy aréna homokformák a legjobb termőhelyek. Ezek közül egy teknő és egy aréna felmérését és fatömegfelvételét végeztük el.

A debeáki buckák között a 102-es tag vizsgált teknője kitűnik a rajta lévő 40 év körüli szürkenyár csoporttal. A galagonyás-nyáras erdőtípusra jellemző cserjeszintből jófejlődésű, simakérgű szürkenyárok emelkednek ki. A területen 28 törzs áll, mellmagassági átmérőjük 20 és 58 cm között változik. A fatömeg alapján vett átlagos átmérő 44 cm, átlagmagasság 22 m. A fatömegetáblákkal kiszámított összes fatömeg 46 m³. A csoport koronaterülete 675 m². Egy ha-ra átszámított fatömege 680 m³-t tesz ki, ennek alapján a terület Magyar János nyárfatermési táblái szerint az V. termőhelyi osztályba sorolható. Az állománnyal borított teknőt alig 2—3 m magas bucka határolja félkörben az északnyugati fő szélirány felől. Délkelet felé enyhe emelkedéssel kissé magasabb, lapos, kopárnak maradt részhez csatlakozik. A homokforma mellett a talaját is megvizsgáltuk. A teknő közepén ásott talajszelvény 40 cm-es homokborítás alatt 40 cm-es letemetett humuszos szintet mutatott. Alatta erősen meszes, vályogos homok található 1 méter vastagságban az altalajt képező futóhomokon. A talajvíz-állása 1957. augusztusában 180 cm volt ezen a helyen. A nyárcsoport DK-i szélétől 5 m-re lefúrva a letemetett humusz-szint homokborítása már 150 cm-re nő, további 5 m-en pedig 190 cm-re. A csatlakozó lapos közepén már 2 m-ig csupán futóhomokot találtunk. A vizsgálat alapján igazolva látszik, hogy a homokborítás vastagságától függ a letemetett humuszos szintek hasznosítható volta.

A másik megvizsgált állományfolt a debeáki 97-es tag arénájában található. Az ÉNy-i fő szélirányból felhalmozott homokbucka szélétől elforduló oldalán és öblében túltartott borókás nyáras áll. Méreteiben is jelentősebb, mint az előbb ismertetett teknő. Egy 75 m széles és 100 m hosszú négyszögbe illeszthető az állománnyal borított, kifli alakú terület. Kelet felé eső szára valamivel hosszabb. Középső, üresen álló részét nem számítva 4300 m²-t tesz ki a területe. A bucka szélfeleli, gerincig felhúzódó, kopár részei és a környező buckák által bezárt lepelhomokos, lapos részek határolják. Az aréna középső része 10—12 m-el mélyebben van a gerinchez viszonyítva. A letörő oldal hajlásszöge 27 fok. Talaja futóhomok. Csupán a legmélyebb részén ásott talajszelvény mutat 60 cm-es homokborítás alatt 45 cm vastag letemetett, humuszos szintet. Az állományfelvétel kimutatható adatai a következők: szürke és feketenyár 60 éves, akác 25 éves. Nyárból 72 törzs, akácból 52 törzs áll az aréna alsó kétharmadában. A felső harmadán nyárból 30 és akácból 120 törzs található. A nyárok felső magassága 23 m, a dombtető felé 12 m-ig csökken. Az akácok 18 m-ről 9 m-re törpülnek el. A nyárok mellmagassági átmérői 16 és 64 cm között váltakoznak, az akácoké 8 és 30 cm között vannak. A fatömeg alapján képzett átlagátmérő nyárnál 40 cm, akácnál 20 cm. Összes fatömeg nyárból 135 m³, akácból 24 m³, együtt 159 m³. A teljes terület figyelembe vételével a nyár számára átlagban legfeljebb a VIII. termőhelyi osztályt állapíthatnánk meg. A fatömeg főrése a terület felénél is kisebb alsó részen áll (72 db, átlagban 56 cm átmérőjű törzs 119 m³) és ennek alapján az aréna legjobb termőhelyét a IV. termőhelyi osztályba sorolhatjuk. A termőhelyi osztály változását figyelhetjük meg az akác esetében is. Míg a tetőn lévő 25 éves akác a IV—V. termőhelyi osztályba sorolható, ugyanakkor az alsó, a nyárok között lévő akácok a kor és a felsőmagasság alapján II. termőhelyi osztályúak.

A vizsgált erdőfolton meglévő fatömeg nem a maximális. Részben volt tulajdonosaik termelése — a területek 1950 óta kerültek állami ke-

zelésbe, — részben pedig illegális termelés folytán erősen csökkent az akác-törzsek száma, a teknőnél pedig számottevő mértékben hiányoznak is.

Ezek és a hasonló termőhelyek állományai kíválnak a környező kopár buckák vagy rossz fejlődésű erdőfoltok közül. Felvetődött a kérdés, hogy mi történik a letermelésük után. Mi legyen az olyan területekkel, melyek állomány nélküliek, s csak a lehetőséget rejtik magukban. Itt segítségre lenne szüksége a művelőnek. Egyelőre elhatárolva sincsenek az ilyen termőfoltok üzemterveinkben. Legtöbb esetben talán kis területük miatt, esetleg azért, mert az üzemrendezés idején nem volt számottevő a fatömegük. Csak becsülni tudjuk a területüket. Ha az erdőrendezők rögzítés, térképi elhatárolás nélkül sorsára hagyják ezeket a területeket, továbbra is ugyanolyan állományok várhatók rajtuk, mint eddig. Mennyiségileg sem használjuk ki a termőhely nyújtotta lehetőségeket, de főleg minőségben nem javítjuk az állományainkat.

Természetesen nemcsak ezek a területek azok, ahol gazdasági erdőket létesíthetünk a délkiskunsági homokterületeken. A buckák között lévő üdőbb nyár és erdeifenyő termőhelyeken — ha nem is olyan kiemelkedő fatömeggel, mint a vizsgált területeken láttuk — mindenütt gazdasági erdők létesíthetők. Ezeket ezideig jórészt állomány sem volt, telepítésük üzemi méretekben sem okoz különösebb nehézséget. A kis területű gazdasági erdőfoltok kihasználását és megjavítását — ha egyelőre kísérleti formában is, — mielőbb meg kell kezdenünk.

Gondolatok az erdőgazdasági önköltségcsökkentéshez*

F I L A J Ó Z S E F

A szocialista gazdálkodás az anyagi javak termelését egyre bővíti, önköltségét ugyanakkor csökkenti. Így kell ennek lenni az erdőgazdálkodásban is. Önköltségcsökkentési törekvéseink azonban ma még nem mindenben felelnek meg a népgazdaság érdekeinek, az elért eredmények nem arányosak a lehetőségekkel.

Az 1957—1960-ig terjedő hároméves terv előirányzott gazdálkodási mutatóit a túldoldali táblázat szemlélteti.

A táblázat adatainak kiegészítéséül meg kell jegyezni, hogy az élőfatermelést jelentő ágazatok pénzügyi eredménye éves átlagban nem romlott. Az ennek keretében megtermelt élőfa egységnyi mennyiségére eső termelési költség azonban vélelmezhetően emelkedett, illetve e téren bizonytalanságban vagyunk. A terv- és elszámolási rendszerünk nem teszi lehetővé annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy mennyibe kerül 1 m³ élőfa megtermelése. Mindaddig, míg erre a kérdésre nem igyekszünk válaszolni, nem lehetünk biztosak abban, hogy kimutatott eredményeink ugyanolyan mértékben hasznosak a népgazdaságnak is.

A számok jól érzékeltetik, hogy a fatermelő tevékenységnek mintegy 40%-át kitevő élőfa megtermelési munkánkban tervszerű, szervezett önköltségcsökkentési törekvés ma nem érvényesül. Ezzel szemben a kitermelési munkánkban 8%-os eredményjavulást irányzunk elő. Ez az előirányzat a kitermelt fa értékének emelését, és a kitermelés költségeinek csökkentését foglalja magába.

A fakitermelést most átmenetileg a kevésbé értékes állományokban végezzük azért, mert az értékesebbekben túltermelésünk van. A kitermelésnek ez az iránya azzal jár, hogy az elmúlt évekkel szemben a hároméves terv időszaka alatt fatermelvényeink alacsonyabb értékűek lesznek. Ha a tölgy, bükk és fenyő véghasználatát csak évi 300 000 m³-rel visszaszorítjuk a cser és akác javára, akkor ez m³-ként

* ... Megvitatás céljából közli a Szerk. Biz.